

CERCETĂRI PALEOLITICE ÎN JUD. BOTOȘANI (1970)

AL. PĂUNESCU

PENTRU adîncirea cunoașterii paleoliticului pe teritoriul jud. Botoșani au fost efectuate cercetări de suprafață, sondaje și săpături pe terasele Prutului mijlociu în zona cuprinsă între comunele Coțușca și Ripiceni.

Cercetările de suprafață ca și cele cîteva sondaje executate pe teritoriul com. Coțușca au dus la descoperirea mai multor așezări aparținînd paleoliticului superior și tardenoisianului¹.

Astfel, în apropierea satului Crasnaleuca, în punctele denumite « La Zootehnie — Balta lui Cojocar » (la circa 1 km sud-est de sat) și « La Fîntina Preotesii » (la aproximativ 3 km sud-est de sat), s-au descoperit în solul răscolit de arături mai multe piese de silex de Prut printre care cităm : lame neretușate, burin diedru drept, piesă cu scobitură (în primul punct) (fig. 1/26) și o lamă microlitică fragmentară *à bord abattu* (în cel de-al doilea punct) (fig. 1/6) atribuită gravettianului oriental final.

Pe teritoriul satului Ghireni au fost identificate alte două așezări (aparținînd paleoliticului superior), una situată în punctul denumit « Ciritei » (la circa 1 km nord-nord-est de sat) și alta în punctul « Balta Lată » (aflată în marginea de vest a satului).

Din primul punct « Ciritei » s-au cules mai multe piese de silex de Prut de mărime mică și mijlocie : un gratoar pe lamă, un gratoar-burin, un burin de unghi pe trunchiere, trei piese fin denticulate, trei lame prelucrate fin (două cu retușe inverse), o piesă cu scobitură, lame neretușate, nuclee de formă prismatică (fig. 1/8, 22, 13, 25), iar în al doilea punct cîteva piese microlitice lucrate din același silex : cinci gratoare (două de tip unguiform, unul subcircular), un burin multiplu mixt, o lamă *à bord abattu*, un străpungător, două lame denticulate, o lamă retușată fin (cu retușe inverse pe o porțiune a unei laturi), lame neretușate, nuclee care tipologic pot fi atribuite gravettianului final (fig. 1/1, 7, 9, 10, 12, 14, 16, 24). Tot în punctul denumit « Balta Lată » s-au descoperit și cîteva piese microlitice din silex de Prut de culoare vineție sau neagră-cenușie atribuite tardenoisianului. Ca tipuri se disting : opt gratoare pe așchie și lamă (de tip unguiform subcircular, cu bot), o piesă denticulată, o lamă cu retușe inverse, precum și șase nuclee piramidale și fusiforme, pe care se observă negativele desprinderilor de lame subțiri și svelte (fig. 1/2—5, 11, 13, 15, 17—21).

¹ Primele cercetări de teren pe teritoriul satului Ghireni au fost făcute de către prof. Temistocle Malek. Ds-a descoperit un număr relativ mare de piese de

silex care au fost atribuite culturilor gravettiene și tardenoisiene. Mulțumim și pe această cale, pentru amabilitatea de a ne fi arătat colecția sa.

Prin tehnica, forma și mărimea pieselor, inventarul litic de la Ghireni prezintă asemănări ce merg, am putea spune pînă la identitate, cu cel descoperit în așezările de la Ripiceni și Erbiceni, aceste trei stațiuni aparținînd grupei tardenoisianului nord-vest pontic². Reamintim că în afara acestor așezări aflate în zona de nord-est, recent au mai fost descoperite și alte noi așezări (Berești — Dealul Taberei, Băneasa I și II, Brădești, Bălăbănești), situate în regiunea de sud-est a Moldovei³.

Cel de-al doilea obiectiv al cercetării noastre îl reprezintă așezarea gravettiană orientală din punctul denumit «Valea Badelui — La Căramidărie», aflată în marginea de sud-est a satului (la circa 140 m vest de șoseaua Ripiceni-Movila Ruptă) Ripiceni Noi. Aici a fost săpată prin mai multe casete, o suprafață de circa 120 m², ce a fost adîncită pînă la 1,80—2 m. Stratigrafic s-au distins următoarele depuneri:

a) Cernoziom puternic erodat de culoare neagră, gros de 0,10—0,20 m; b) orizont de tranziție spre loess, negru-gălbui, gros de 0,10—0,18 m; c) loess remaniat de ape (material lutos brun-gălbui) cu acumulări de carbonați, gros de peste 1,50 m, tasat în partea sa inferioară. În această ultimă depunere loessoidă s-au descoperit două niveluri de locuire gravettiene.

Primul nivel (cel inferior), are o grosime de 0,30 m și se află situat spre limita inferioară a depunerii de loess (între 1,30—1,60 m de la suprafața solului).

Este interesant de reținut faptul că o mare parte din materialul litic și cel osteologic, aparținînd acestui nivel, s-a găsit concentrat pe o suprafață de formă oarecum ovală avînd diametrele de 3,80—4 m. Cele 787 piese descoperite în acest complex se pot grupa în următoarele tipuri: 17 nuclee, cele mai multe macrolitice (Ig = 8—11 cm) de formă prismatică neregulată; 686 așchii (simple, așchii de descojire, unele lamelare) și spărturi; 69 lame neretușate, fragmentare (cîteva cu creastă mediană înaltă), precum și 15 piese tipice. Din categoria acestora din urmă distingem: cinci lame fin retușate (una cu retușe alterne), o lamă parțial denticulată, un burin de unghi pe fața plană, un răzuitor convergent convex, trei gratoare (unul pe așchie lamelară, cu partea activă convexă, un gratoar înalt pe așchie și un altul subcircular pe așchie masivă), patru piese de tipul vîrfului zis *La Gravette* și a lamei *à bord abattu* din care trei cu retușe fine inverse, plate la extremitatea proximală (bazilară) (fig. 2/1—10, 12).

În jurul complexului s-au descoperit doar 44 piese: un nucleu, 6 lame neretușate și 37 așchii și spărturi.

În ceea ce privește materia primă din care s-au prelucrat uneltele remarcăm silexul de bună calitate, de culoare neagră-cenușie, albastrui-alburie sau vineție. Doar o singură piesă este lucrată dintr-o gresie silicoasă cu glauconit.

Cele cîteva resturi faunistice găsite atît în interiorul complexului, cît și în apropierea lui, aparțin după identificările paleontologului Alexandra Bolomey următoarelor specii: *Equus caballus*, *Bos s. Bison*, *Bison priscus*, *Rangifer tarandus*, *Alces alces* (?).

Este necesar să relevăm că în complexul amintit nu s-au aflat nici resturi de cărbuni de la vetre de foc, și nici urmele unor gropi de pari, resturi osoase dispuse pe marginea complexului ori aglomerări de pietre de rîu sau lespezi.

Este vorba, credem, nu de o locuință special amenajată, ci de un mic atelier de prelucrare, care prin absența vetrelor sau a altor amenajări demonstrează caracterul sezonier al așezării.

² Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 31—33.

³ M. Brudiu, *Primele descoperiri tardenoisiene din sud-estul Moldovei*, SCIV, 22, 1971, 3, p. 361—375; idem, *Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova* (rez. al tezei de doctorat), București, 1972, p. 22.

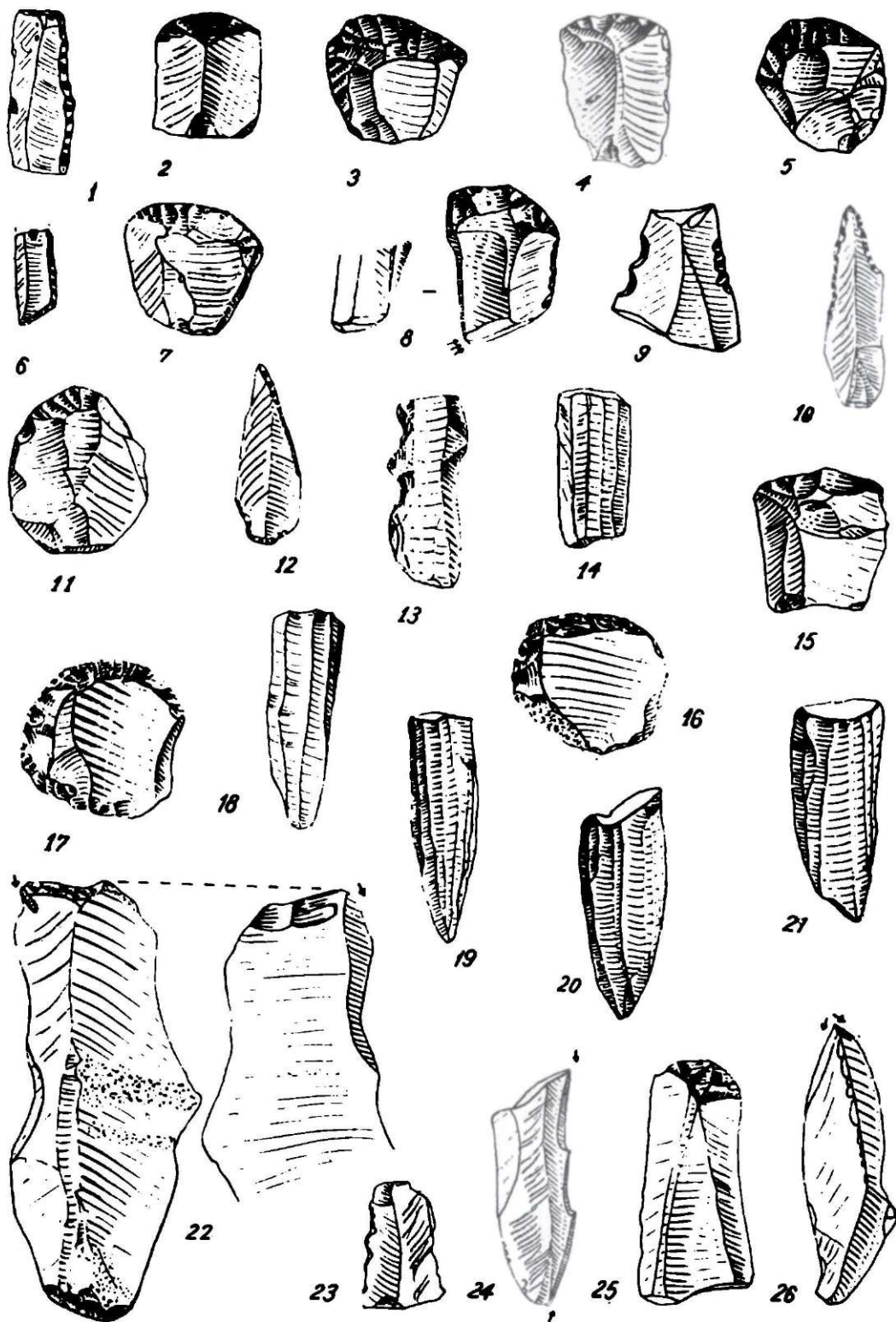

Fig. 1. — Piese de silex aparținând paleoliticului superior: 1, 7, 9, 10, 12, 14, 16, 24, Ghireni « Balta Lata »; 6, Crasmaleuca « La Fintina Preotesei »; 26, Crasnaleuca « La Zootehnie-Balta lui Cojocaru »; 8, 22, 23, 25, Ghireni « Ciritei »; piese de silex atribuite tardenoisianului: 2-5, 11, 13, 15, 17-21, Ghireni « Balta Lata ».

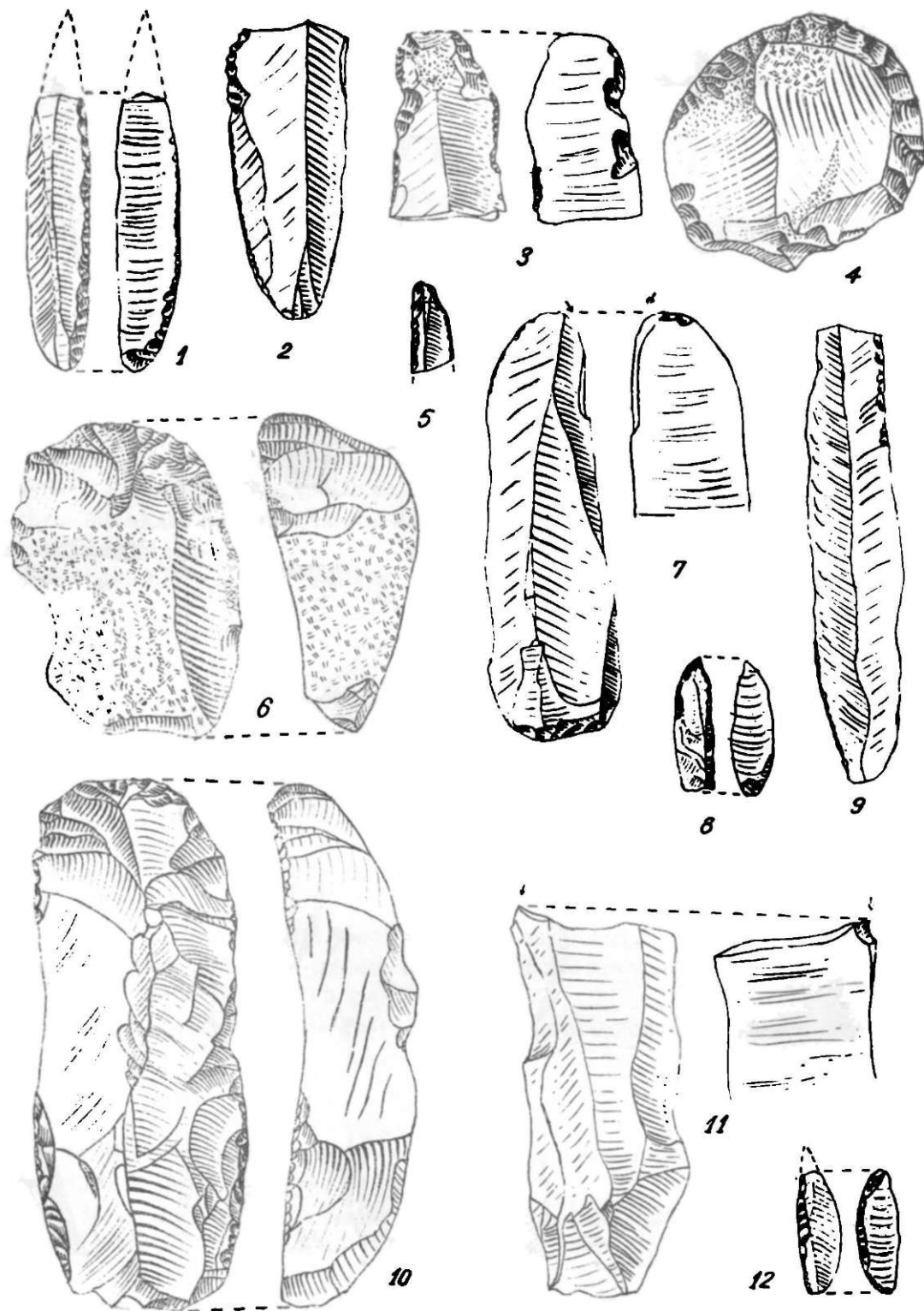

Fig. 2. — Ripiceni «Valca Badelui-La Căramidărie». Piese de silex atribuite culturii gravettienne: 1–10, 12 (piese din complexul nivelului inferior); 11, piesă din nivelul superior.

Cu toată sărăcia tipurilor de unelte descoperite în complex, putem afirma totuși, că cele câteva piese microlitice retușate abrupt și cu retușe fine inverse, plate, la una din extremitățile feței ventrale își găsesc asemănări tehnice și tipologice în locuirea gravettiană de la Valea Ursului (jud. Neamț) cercetată de M. Brudiu, precum și în cele aflate în nivelurile III și cu deosebire V, descoperite de N.N. Moroșan în peștera Stînca-Ripiceni (jud. Botoșani) (astăzi distrusă de exploatarea masivului de calcar) situată la circa 2 km nord-est de așezarea de pe «Valea Badelui»⁴. Reține atenția și observația după care fauna din cele două locuri (nivelul I «Valea Badelui» și nivelul V «Stînca Ripiceni») este în mare parte aceeași (reni, cai, bovine mari). Forme asemănătoare asociate cu gratoare masive au fost descoperite și în alte așezări gravettiene aflate pe cursul mijlociu al Nistrului (URSS), cum ar fi cele atribuite stratului I de la Babin I⁵ sau cele din stratul superior de la Voronovița I⁶.

De asemenea, trebuie să amintim că în inventarul litic gravettian, descoperit în peștera Climente I Dubova din Cazanele Mari ale Dunării (jud. Mehedinți), se disting pe lângă vîrfurile foliacee cu fața plană și unele piese retușate abrupt (lame, vîrfuri cu retușe fine inverse, aflate la una sau la ambele extremități) similare celor găsite de noi în punctul de pe «Valea Badelui»⁷. Se pare că în utilajul locuirii gravettiene de la Climente-Dubova, ca și în alte așezări din Banat, se observă unele influențe sud-vestice, sau central-europene ale gravettianului. Cît privește așezarea de la Ripiceni «Valea Badelui», se poate afirma că ea aparține unei anumite grupe locale ale gravettianului oriental (est-european).

Cel de al doilea nivel de locuire din așezarea noastră, situat stratigrafic spre limita superioară a depunerii de loess, reprezintă o locuire destul de săracă, cel puțin în suprafața săpată de noi. S-au descoperit doar 31 de piese de silex, un burin de unghi pe spărtură (fig. 2/11), 15 lame neretușate fragmentare și 25 așchii și spărturi.

Ca faună s-au găsit câteva resturi aparținînd speciilor *Bison priscus* și *Coelodonta antiquitatis*.

Puținătatea materialului litic și lipsa unor tipuri de unelte caracteristice unei anumite etape de dezvoltare a gravettianului, nu ne îngăduie alte observații.

Se pare totuși, că și acest nivel reprezintă o locuire vremelnică a unei cete de vînători.

S-a observat astfel, că din cele peste 64 de așezări gravettiene cunoscute pînă în momentul de față pe teritoriul Moldovei (o bună parte din ele aflate la distanțe foarte mici, chiar de câteva sute de metri) unele au fost locuite mai intens, în schimb altele, aparținînd îndeosebi gravettianului tîrziu, par a fi fost doar simple locuri sezoniere ale vînătorilor gravettieni⁸.

⁴ N. N. Moroșan, *La station de la grotte de Stînca Ripiceni*, în *Le Pléistocène et le Paléolithique de la Roumanie du nord-est*, AIGR, 19, 1938, p. 16–19, fig. 5; p. 19–26, fig. 7,9.

⁵ A. P. Cerniș, *Палеолит среднего Приднестровья* în *Труды комиссии по изучению четвертичного периода*, 15, Moscova, 1959, p. 18–26, fig. 8, 20–21.

⁶ A. P. Cerniș, *op. cit.*, p. 46–59, fig. 23, 15–16. Forme asemănătoare — ne referim la vîrfurile retușate abrupt cu retușe inverse, plate — s-au descoperit și în așezarea gravettiană Kammenai Balka I și II din nord-estul Mării de Azov (vezi P. P. Boriskovski și N. D. Praslov, *Палеолит бассейна Днепра и Приазовья, Свод археологических источников*, A 1–5, Moscova, 1964, p. 38–41, pl. XV/12 și pl. XV/3).

⁷ V. Boroneanț, *Descoperiri gravettiene în peștera lui Climente*, RevMuz, 5, 1968, 6, p. 542–546.

⁸ Pentru așezările gravettiene cercetate pînă în prezent în Moldova, a se vedea în primul rînd descoperirile lui M. Brudiu din sud-estul Moldovei; M. Brudiu, *Așe-*

zările paleolitice și epipaleolitice din nord-estul Moldovei și legăturile lor cu zonele vecine (referat ținut în cadrul Sectorului Paleolitic la 28 aprilie 1970); idem, *Așezările paleolitice de la Puricani și Pleșa*, Danubius, 4, 1970, p. 3–8; idem, *Așezarea gravettiană de la Cavadinesti* (jud. Galați), RevMuz., 7, 1970, 6, p. 525–526; M. Brudiu și Eug. Popușoi, *Cercetări paleolitice la Mălușteni* (jud. Vaslui), Carpica, 4, 1971, p. 21–29; M. Brudiu, *Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova* (referat), 1972, p. 15–21. Așezarea de la Poiana-Udești a fost cercetată în vara anului 1970 de către M. Bitiri. Pentru celelalte așezări vezi: Al. Păunescu, *Locuiri gravettiene de la Valea Seacă* (jud. Iași) și unele considerații asupra gravettianului oriental final din Moldova, SCIV, 21, 1970, 4, p. 539–549; C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu și Floarea Mogoșanu, *Le paléolithique de Ceahlău*, Dacia, N. S., 10, 1966, p. 19 și urm.; V. Căpitanu, *Descoperiri paleolitice în județele Neamț și Vaslui*, Carpica, 2, 1969, p. 7–16.

RECHERCHES PALÉOLITHIQUES DANS LE DÉP. DE BOTOȘANI 1970

RÉSUMÉ

Pour approfondir la connaissance du paléolithique sur le territoire du dép. de Botoșani, l'auteur a entrepris des recherches de surface, des sondages et des fouilles sur les terrasses du cours moyen du Prut, dans la zone comprise entre les communes de Coțușca et Ripiceni.

Sur le territoire des villages de Crasnaleuca et de Ghireni ont été mises au jour, plusieurs stations appartenant au paléolithique supérieur. À Ghireni on a récolté des pièces microlithiques en silex attribuées au tardénoisien du type nord-ouest pontique.

Dans la station située dans la « Valea Badelui » au lieu-dit « Cărmidărie », à l'extrémité du sud-est du village de Ripiceni-Noi, on a relevé deux niveaux d'habitat gravettien. Le niveau inférieur contenait un petit complexe de forme à peu près ovale. Il s'agit — semble-t-il —, non pas d'une habitation spécialement aménagée, mais d'un petit atelier de confection des outils (787 pièces), qui par l'absence de foyers ou d'autres aménagements atteste le caractère saisonnier de la station.

Dans les deux niveaux, on a trouvé également des restes fauniques assignés, d'après les analyses du paléontologiste Alexandra Bolomey, aux espèces *Equus caballus*, *Bos s. Bison*, *Bison priscus*, *Rangifer tarandus*, *Alces alces* (?) (dans le niveau inférieur) et *Bison priscus* et *Coelodonta antiquitatis* (dans le niveau supérieur).

Jusqu'à présent, six habitats tardénoisiens et plus de 64 habitats gravettiens ont été découverts sur le territoire de Moldavie.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Pièces en silex appartenant au paléolithique supérieur: 1, 7, 9, 10, 12, 14, 16, 24, Ghireni « Balta Lată »; 6, Crasnaleuca « La Fintina Protesii »; 26, Crasnaleuca « La Zootchine—Balta lui Cojocaru »; 8, 22, 23, 25, Ghireni « Cîrîtei » pièces en silex attribuées au tardénoisien: 2—5, 11, 13, 15, 17—21, Ghireni « Balta-Lată ».

Fig. 2. — Ripiceni « Valea Badelui — La Cărmidărie ». Pièces en silex attribuées à la culture gravettienne; 1—10, 12 (pièces du complexe du niveau inférieur); 11, (pièce du niveau supérieur).